

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร

การศึกษาเรื่องการคุ้มครองแรงงานภาคเกษตรสาขาเลี้ยงสัตว์มีความมุ่งหมายเพื่อศึกษาสภาพการทำงาน สภาพการจ้าง ลักษณะการทำงาน ความปลอดภัยและอาชีวอนามัย สภาพแวดล้อมในการทำงาน สวัสดิการ มาตรฐานแรงงาน แรงงานสัมพันธ์ ปัญหาอุปสรรคในการทำงานสาขาเลี้ยงสัตว์ รวมทั้งนำเสนอแนวทางในการกำหนดมาตรฐานแรงงานและแนวทางในการออกกฎหมายคุ้มครองแรงงานสาขาเลี้ยงสัตว์ พร้อมทั้งการพยากรณ์แนวโน้มความต้องการแรงงานในอีก 5 ปีข้างหน้าโดยกลุ่มเป้าหมายประกอบด้วย กลุ่มครัวเรือนเกษตรสาขาเลี้ยงสัตว์จำนวน 163 ราย กลุ่มผู้ประกอบการสาขาเลี้ยงสัตว์จำนวน 580 ราย และกลุ่มแรงงานรับจ้างสาขาเลี้ยงสัตว์จำนวน 1,160 ราย

วิธีการศึกษาใช้การรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิโดยการสัมภาษณ์จากการสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้นภูมิชนิดสุ่ม 3 ชั้นตอน (three-stage sampling) สำหรับกลุ่มครัวเรือนเกษตร และแบบแบ่งชั้นภูมิชนิดสุ่ม 2 ชั้นตอน (two-stage sampling) สำหรับกลุ่มผู้ประกอบการสาขาเลี้ยงสัตว์และแรงงานรับจ้าง ส่วนข้อมูลทุติยภูมิใช้วิธีสืบค้นจากเอกสารและแหล่งข้อมูลต่างๆ ซึ่งผลการศึกษามีดังต่อไปนี้

แรงงานรับจ้างสาขาเลี้ยงสัตว์เป็นแรงงานประจำมากกว่าแรงงานรับจ้างครั้งคราวแต่ไม่มากนัก แรงงานรับจ้างส่วนใหญ่ไม่ได้ทำสัญญาจ้างเป็นลายลักษณ์อักษร ลักษณะการจ้างส่วนมากเป็นการจ้างรายเดือนและรายวัน โดยแรงงานรับจ้างได้รับเป็นค่าจ้างรายเดือนมากที่สุด รองลงไปเป็นรายวัน และราย 15 วัน ช่วงเวลาการจ้างส่วนใหญ่จ้างตลอดปีและแรงงานรับจ้างไม่ต้องเสียค่านายหน้าแรงงานรับจ้างส่วนใหญ่มีชั่วโมงทำงานวันละ 8 ชั่วโมง และพักกลางวัน 1 ชั่วโมง แรงงานรับจ้างที่ทำงานสัปดาห์ละ 6 วันมีมากที่สุด รองลงไปทำงานตลอด 7 วันต่อสัปดาห์ วันหยุดโดยเฉลี่ยต่อสัปดาห์เท่ากับ 1.38 วัน ส่วนใหญ่ไม่มีวันหยุดพักผ่อนประจำปี แต่ประมาณครึ่งหนึ่งมีวันหยุดตามเทศกาลสำคัญ แรงงานรับจ้างเกินครึ่งเล็กน้อยทำงานที่ใช้กำลังไม่มาก

การใช้แรงงานหญิงพบว่าครัวเรือนเกษตรและผู้ประกอบการส่วนใหญ่เคยมีการจ้างแรงงานหญิง โดยมีการใช้แรงงานหญิงยกแบกหามของหนักไม่เกิน 15 กิโลกรัมและน้ำหนัก 15-50 กิโลกรัมใกล้เคียงกันคือประมาณครึ่งหนึ่ง ส่วนการใช้แรงงานเด็กในสาขาเลี้ยงสัตว์พบว่าไม่มีการใช้แรงงานเด็กทำงานทั้งกลุ่มครัวเรือนเกษตรและผู้ประกอบการ ส่วนใหญ่เห็นว่าอายุขั้นต่ำของการจ้างงานเด็กคือ 18 ปีบริบูรณ์ และไม่ควรรใช้เด็กยกแบกหามของหนักเกิน 15 กิโลกรัม

ค่าจ้างขั้นต่ำที่แรงงานรับจ้างได้รับส่วนใหญ่ไม่เกิน 100 บาทต่อวัน โดยแรงงานรับจ้างครั้งคราวจะได้รับอัตราค่าจ้างดังกล่าวมากกว่าแรงงานรับจ้างประจำ และแรงงานหญิงจะได้รับอัตราค่าจ้างนี้มากกว่าแรงงานชาย ค่าจ้างสูงสุดของแรงงานประจำเฉลี่ย 177.31 บาท สำหรับงานเตรียมเรือนโรง ส่วนค่าจ้างสูงสุดของแรงงานครั้งคราวเฉลี่ย 224.35 บาทต่อวันสำหรับงานให้อาหารและยา ส่วนเกณฑ์การกำหนดอัตราค่าจ้างนั้น นายจ้างจะใช้อัตราค่าจ้างในท้องถิ่นเป็นหลัก ตามด้วยประสบการณ์ความชำนาญ และค่าจ้างขั้นต่ำตามกฎหมาย แรงงานรับจ้างเกือบทั้งหมดไม่ได้รับค่าล่วงเวลา ค่าทำงานในวันหยุด และค่าล่วงเวลาในวันหยุด

ครัวเรือนเกษตร ผู้ประกอบกิจการ และแรงงานรับจ้างเห็นด้วยกับการกำหนดอัตราค่าจ้างขั้นต่ำภาคเกษตร ด้วยเหตุผลว่าแรงงานรับจ้างจะมีรายได้เพิ่มขึ้นและช่วยในการตัดสินใจทำงาน

ครัวเรือนเกษตรส่วนใหญ่ไม่ได้จัดสวัสดิการต่างๆแก่แรงงานรับจ้างยกเว้นน้ำดื่ม ในขณะที่ผู้ประกอบกิจการจัดสวัสดิการหลายอย่างให้แรงงานรับจ้างอย่างเพียงพอ ยกเว้นเครื่องแบบชุดทำงาน สถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา ร้านค้าสวัสดิการและรถรับส่งพนักงาน สำหรับการรักษาพยาบาลในกรณีเจ็บป่วยที่ไม่ได้มาจากการทำงานนั้นแรงงานรับจ้างเกือบทั้งหมดต้องจ่ายเอง ส่วนค่าใช้จ่ายสำหรับอุบัติเหตุที่เกิดจากการทำงานนั้น ส่วนใหญ่แล้วแรงงานรับจ้างต้องจ่ายเอง กรณีที่แรงงานรับจ้างตายหรือสูญหายมักจะไม่ได้รับเงินชดเชยจากนายจ้าง ครัวเรือนเกษตร ผู้ประกอบกิจการและแรงงานรับจ้างส่วนใหญ่ไม่รู้จักรับประกันสังคม กองทุนสำรองเลี้ยงชีพ และกองทุนประกันการว่างงานแต่ก็เห็นด้วยกับการจัดตั้งกองทุนเหล่านี้

ครัวเรือนเกษตรส่วนใหญ่ไม่มีปัญหาผลกระทบอันเนื่องมาจากความขึ้น ความสปรกปรกรงรังของสถานที่ทำงาน ในขณะที่ผู้ประกอบกิจการเกือบครึ่งหนึ่งประสบปัญหาดังกล่าวในระดับน้อยกว่า ครัวเรือนเกษตรและผู้ประกอบกิจการส่วนใหญ่ไม่ใช่สารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืช แต่ก็มีการดำเนินการในการป้องกันและลดอันตรายจากสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืช โดยครัวเรือนเกษตรเกินกว่าครึ่งมีการฝึกอบรมความปลอดภัยในการทำงาน นายจ้างส่วนใหญ่ไม่มีระบบพยาบาลฉุกเฉินโดยเฉพาะอย่างยิ่งครัวเรือนเกษตร ในช่วงหนึ่งปีที่ผ่านมาครัวเรือนเกษตรเกือบไม่มีแรงงานรับจ้างเจ็บป่วยเนื่องจากมลภาวะเลย ในขณะที่ผู้ประกอบกิจการมีแรงงานรับจ้างเจ็บป่วยบ้าง ส่วนอุบัติเหตุขณะปฏิบัติงานและการประสบอันตรายขณะทำงานยามวิกาลแทบไม่มีเกิดขึ้นเลย ส่วนใหญ่แล้วงานเลี้ยงสัตว์ไม่มีการใช้เครื่องจักรที่อาจก่อให้เกิดอันตรายแก่ผู้ทำงาน ซึ่งการป้องกันอันตรายได้จัดให้มีการฝึกอบรมแรงงานรับจ้างให้สามารถทำงานได้อย่างปลอดภัย ส่วนใหญ่ของทุกกลุ่มที่ศึกษาเห็นด้วยกับการออกกฎหมายควบคุมป้องกันอันตรายจากเครื่องจักร

ครัวเรือนเกษตรและผู้ประกอบกิจการจำนวนน้อยมากที่จ่ายค่าชดเชยแก่แรงงานรับจ้างในกรณีเลิกจ้างหรือถูกให้ออกจากงานโดยไม่มีเหตุผล

ครัวเรือนเกษตร ผู้ประกอบกิจการ และแรงงานรับจ้างเกินกว่าครึ่งเห็นด้วยกับการตั้งสามารถปฏิบัติงานพิเศษทำหน้าที่ตรวจแรงงานเกษตรโดยเฉพาะ เพราะจะทำให้เกิดความคล่องตัวในการทำงานและได้ทั่วถึง ส่วนผู้ที่ไม่เห็นด้วยกับการตั้งหน่วยงานดังกล่าว เห็นว่าทำให้สิ้นเปลืองงบประมาณและทำงานซ้ำซ้อนกับหน่วยงานอื่น แต่ก็ยินดีให้ความร่วมมือในการตรวจสอบแรงงานภาคเกษตร ครัวเรือนเกษตร ผู้ประกอบกิจการ และแรงงานรับจ้างเกือบทั้งหมดไม่เคยมีข้อขัดแย้งด้านแรงงาน ส่วนข้อขัดแย้งที่มีบ้างได้แก่การได้รับค่าจ้างไม่เป็นธรรม การใช้แรงงานไม่เป็นธรรม ขาดสวัสดิการที่ควรมี ข้อเสนอเพื่อแก้ปัญหาขัดแย้งที่สำคัญคือการประนีประนอม และกำหนดอัตราค่าจ้างเสียใหม่ ส่วนใหญ่แล้วเกษตรกรไม่รู้จักรับบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการแรงงานสัมพันธ์ ผู้ที่รู้จักบทบาทหน้าที่คณะกรรมการดังกล่าวเห็นควรให้มีผู้แทนกระทรวงเกษตรและสหกรณ์หรือกระทรวงมหาดไทยอยู่ในคณะกรรมการแรงงานสัมพันธ์ด้วย ในด้านสภาพแรงงานภาคเกษตร องค์กรนายจ้างภาคเกษตร และระบบไตรภาคีภาคเกษตรแทบไม่มีผู้รู้จักเลย แต่ก็เห็นควรให้มีการจัดตั้งขึ้น เช่นเดียวกับกับศูนย์ข้อมูลข่าวสารแรงงานภาคเกษตร

ด้านการใช้เทคโนโลยีการผลิตสาขาเลี้ยงสัตว์พบว่า ครัวเรือนเกษตรกร และผู้ประกอบการส่วนใหญ่มีความรู้ด้านเครื่องจักรกลการเกษตรและความรู้ด้านชลประทานในฟาร์ม ในขณะที่แรงงานรับจ้างส่วนใหญ่ไม่มีความรู้ในเรื่องทั้งสอง เรื่องดังกล่าว ทุกกลุ่มเห็นด้วยกับการใช้เทคโนโลยีการผลิตช่วยลดปัญหาด้านแรงงาน ในขณะที่กลุ่มครัวเรือนเกษตรกรและผู้ประกอบการเห็นว่าจะช่วยลดต้นทุนการผลิตได้ แต่กลุ่มแรงงานรับจ้างส่วนใหญ่ไม่เห็นด้วยในประเด็นนี้

การใช้มาตรฐานแรงงานในสาขาเลี้ยงสัตว์พบว่า ผู้ประกอบการเพียงร้อยละ 11.03 นำมาตรฐานแรงงานมาใช้ เนื่องจากคู่ค้าในต่างประเทศต้องการให้ใช้มาตรฐานดังกล่าว โดยมีเงื่อนไขสำคัญที่สุด คือความปลอดภัยในการทำงาน เงื่อนไขอื่นๆ ได้แก่สภาพแวดล้อมในการทำงาน การใช้แรงงานเด็ก และความปลอดภัยต่อสิ่งแวดล้อม

ปัญหาและอุปสรรคในการบริหารจัดการฟาร์มและการใช้แรงงานภาคเกษตรที่ผู้ประกอบการเลี้ยงสัตว์ประสบได้แก่ ขาดแคลนแรงงานและแรงงานเข้า-ออกบ่อย แรงงานขาดทักษะและไม่มีคุณภาพ และขาดเงินทุนหมุนเวียนและวัตถุดิบการผลิต ส่วนใหญ่ต้องการให้ภาครัฐช่วยเหลือด้านแรงงาน โดยการอบรมและพัฒนาทักษะฝีมือ และกำหนดสวัสดิการแรงงานภาคเกษตร

ในด้านความต้องการแรงงานรับจ้างในอนาคตของเกษตรกรสาขาเลี้ยงสัตว์ จากการสำรวจพบว่าปีปัจจุบันมีความต้องการแรงงานคนไทยจ้างประจำจำนวน 346,633 คน ในอีก 5 ปีข้างหน้ามีความต้องการเพิ่มขึ้นเป็นจำนวน 421,610 คน เพิ่มขึ้นร้อยละ 21.63 จากปีปัจจุบัน ส่วนแรงงานต่างด้าวที่จ้างประจำมีความต้องการ 26,741 คน ในปัจจุบันโดย ในอีก 5 ปี ข้างหน้าเพิ่มเป็น 35,095 คน เพิ่มขึ้นร้อยละ 31.24 จากปีปัจจุบัน ส่วนแรงงานรับจ้างคนไทยครั้งคราวเพิ่มขึ้นร้อยละ 7.42 จากปีปัจจุบันเป็น 1,693,530 คน/ครั้งใน 5 ปีข้างหน้า ในขณะที่แรงงานรับจ้างต่างด้าวครั้งคราว ความต้องการลดลงร้อยละ 47.52 จากปีปัจจุบันเป็น 3,169 คน/ครั้งใน 5 ปีข้างหน้า